

การศึกษาเชิงวิเคราะห์คำสอนพระยามังราย

นางสาว อีราตี ไตลังคะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
ภาควิชาภาษาไทย
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2525

ISBN 974-561-741-5

008470

i 16637331

๕

AN ANALYTICAL STUDY OF KHAM SON PHRAYA MANG RAI

Miss Irrawady Tailanga

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts

Department of Thai
Graduate School
Chulalongkorn University

1982

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาเชิงวิเคราะห์ค่าสอนพระยามังราย
โดย นางสาวอิรวดี ไตลังคะ
ภาควิชา ภาษาไทย
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ชวัช บุญโตทก
 รองศาสตราจารย์ ประคอง นิมมานเหมินท์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

..... *ประคอง นิมมานเหมินท์* คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประคิษฐ์ บุญนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
..... *ศก. สุกใส* ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศกดิ์ศรี แย้มนัคดา)

..... *วิเศษ บุญกุล* กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ วิเศษ บุญกุล)

..... *ชวัช บุญโตทก* กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ชวัช บุญโตทก)

..... *ประคอง นิมมานเหมินท์* กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ประคอง นิมมานเหมินท์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ชื่อ

อาจารย์ที่ปรึกษา

ภาควิชา

ปีการศึกษา

การศึกษา เชิงวิเคราะห์คำสอนพระยามังราย

นางสาวอิรวดี ไคลังคะ

รองศาสตราจารย์ ชววิช ปุณโณตถ

รองศาสตราจารย์ ประคอง โนมมานเหมินท์

ภาษาไทย

๒๕๒๕

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มุ่งศึกษา เรื่อง "คำสอนพระยามังราย" ซึ่งเป็นวรรณกรรม คำสอนของลานนาไทย ทั้งในค่านิยมและคำประพันธ์ และเนื้อหา ซึ่งได้สะท้อนสภาพ สังคมลานนาไทยโบราณและค่านิยมของสังคมลานนาไทย

วิทยานิพนธ์แบ่งเป็น ๕ บท บทแรกเป็นบทนำกล่าวถึง ความเป็นมาของ ปัญหา ความมุ่งหมายของการวิจัยและวิธีดำเนินการวิจัย บทที่ ๒ กล่าวถึงความ เป็นมาทางประวัติศาสตร์และสังคมลานนาไทยว่า ประวัติศาสตร์ของดินแดนลานนาไทย มีความเป็นมาอันยาวนาน เป็นที่ตั้งของรัฐอิสระหลายรัฐ แต่ละรัฐได้สร้างสม ประเพณีและวัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรือง จนกระทั่งถึงสมัยของพระยามังราย ปฐมกษัตริย์ ของราชวงศ์มังรายแห่งลานนาไทย ได้รวบรวมรัฐน้อยใหญ่ให้เป็นปึกแผ่นเดียวกัน ดินแดนลานนาไทยจึงมีอาณา เขตกว้างขวางและเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น กษัตริย์แห่ง ราชวงศ์มังรายได้ปกครองบ้านเมืองสืบต่อมาถึง ๑๖ พระองค์ ดินแดนลานนาไทย ก็ตก เป็นเมืองขึ้นของพม่าจนถึงปี ๑๗๗๗ สังคมลานนาไทยเป็นสังคมศักดินา มีกษัตริย์และขุนนาง เป็นผู้ปกครองรัฐ ผู้ถูกปกครองคือไพร่และทาส สังคมลานนาไทย

เป็นสังคมเกษตรกรรมที่อาศัยการชลประทานแบบเหมืองฝาย ไทจะต้องถูกเกณฑ์
แรงงานและเสียดินให้แก่รัฐในรูปของผลผลิตเกษตรกรรม เชื่อว่าสังคมลานนาไทย
ไม่มีระบบสังกัดมูลนายแบบอยุธยา ประเพณีและวัฒนธรรมของลานนาไทยได้รับ
อิทธิพลจากความเชื่อเรื่องภูตผีและพุทธศาสนา พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อจิตใจของ
ประชาชนอย่างมาก วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม และพระสงฆ์เป็นผู้สั่งสอนจริยธรรม
แก่ประชาชน

บทที่ ๓ เป็นการวิเคราะห์รูปแบบและลักษณะคำประพันธ์ รูปแบบหรือ
วิธีการเสนอเรื่องใน "คำสอนพระยามังราย" แปลกไปจากวรรณกรรมคำสอนเรื่อง
อื่น ๆ กล่าวคือ ส่วนแรกเป็นการนำเอา "คำปริศนา" หลาย ๆ พรรคมาร้อยเป็น
ร้อย และอธิบายความหมายปริศนาแต่ละวรรคด้วยร้อยแก้ว ซึ่งส่วนนี้แสดงถึงรูปแบบ
ของวรรณกรรมลานนาไทยโบราณ ส่วนที่ ๒ เป็นร้อยที่สามารถอ่านเข้าใจได้โดย
ไม่ต้องอธิบายความหมาย ลักษณะของร้อยในเรื่องนี้มีคล้ายคลึงกับร้อยใน
"โองการแช่งน้ำ" ฉะนั้น "คำสอนพระยามังราย" น่าจะสืบทอดหรือคัดลอกมาจาก
ต้นฉบับที่มีความเก่าแก่ราวสมัยราชวงศ์มังราย

บทที่ ๔ เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา คำสอนในเรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ
สอนคนทุกชนชั้นในสังคม แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนแรกสอนภษัตริย์
และขุนนาง เกี่ยวกับวิธีการปกครอง ซึ่งได้รับอิทธิพลอย่างมากจากหลักธรรมใน
พุทธศาสนา เช่นแนวคิดเรื่องธรรมราชา ส่วนที่ ๒ สอนไพร่ เน้นค่านิยมครอง
ชีวิตในสังคม ซึ่งส่วนนี้ได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมของสังคมลานนาไทยบางส่วนดังนี้
คือค่านิยมที่ยกย่องผู้มียศฐาบรรดาศักดิ์ ความเคารพผู้มีอาวุโส ความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่
ญาติพี่น้อง วงศ์วาน และความยกย่องผู้มีปัญญา และบทที่ ๕ เป็นบทสรุป

Title An Analytical Study of Kham Son Phraya Mang Rai
Name Irrawady Tailanga
Thesis Advisor Associate Professor Thawat Punnothok
 Associate Professor Prakong Nimmanahaeminda
Department Thai
Academic Year 1982

ABSTRACT

It is the purpose of the present thesis to study "Kham Son Phraya Mang Rai", a didactic literature of Lanna Thai, especially with respect to its prosody and its contents which reflect primarily the social conditions and values of the land in its ancient days.

The thesis is divided into five chapters, the first of which is introductory. The second chapter deals briefly with the long social history of Lanna Thai, a land rich in culture and traditions. There were once many independent states in the land which were unified into one country by Phraya Mang Rai, the founder of the Mang Rai Dynasty. This Lanna Thai country flourished under the rule of the said Dynasty until 2101 B.E., when it had to succumb to the Burmese suzerainty during the succeeding 216 years. Basically, this Lanna Thai society was

feudal in its social structure, with its king and members of the bureaucracy as the ruling class and the commoners and slaves as the ruled. Being an agricultural society, the commoners needed the state-owned irrigating system, which made it necessary that the commoners were conscripted for labor and required to pay taxes in the form of agricultural yields. It is believed that there was no such closely knitted inter-class dependency in this region as was prevailing concurrently in Ayuthaya. Animism and Buddhism were the two prevailing influences in the formation of traditions and culture of Lanna Thai. Monasteries were social centers and monks were responsible for the ethical teaching of the public.

The third chapter is the analysis of the metrical arrangement of the work which differs from other didactic literature in its presentation. Each section is sharply divided into two parts. In the first part, difficult riddles are presented in the metrical form called "Rai", with the solution and explanation in prose following, an arrangement which way have been in common use in ancient Lanna Thai literature. The second part of the presentation is composed in the same metrical form but in straightforward manner requiring no additional explanation. The metrical form "Rai" of this work is similar in its layout to that of the Ayuthaya work "Ong Karn Chang Nam" making it possible

that this literature be dated back to the time of the Mang Rai Dynasty.

The analysis of the contents follows in the fourth chapter. It is intended to be the teachings for both classes of the people of the land. The first part is directed to the ruling class, with emphasis on the government of the state. It is evident that Buddhist literature has a strong influence on some of the concepts, especially the Dhammaraja theory. The second part is to help the commoners to live a happy life in their environments. It is in this second part that social values are reflected such as the high esteem given to the members of bureaucracy and the aged, the liberality within circles of kinship and the honor and admiration bestowed on the intellectual.

The fifth chapter is the conclusion of the thesis.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ เรื่องนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์ช่วยเหลือของผู้ทรงคุณวุฒิ
หลายท่าน

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ชวิช ปุณโณทกและรองศาสตราจารย์
ประคอง นิมนานเหมินท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ทั้ง ๒ ท่าน ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา
ที่เป็นประโยชน์ในการ เขียนวิทยานิพนธ์และตรวจแก้อย่างละเอียด ผู้วิจัยซาบซึ้งใน
ความอนุเคราะห์ของท่านอาจารย์ทั้ง ๒ เป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ที่ให้คำปรึกษา
เกี่ยวกับลักษณะการ เขียนอักษรลานนาไทยโบราณ อาจารย์สมหมาย เปรมจิตต์และคุณมาลี
พุทธรักษา ผู้ให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกแก่ผู้เขียนในการค้นคว้า ณ หน่วยงาน
วิจัยลานนาศึกษา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อาจารย์ นนทิ พยอมยงค์และ
อาจารย์ทรงศักดิ์ ปรากฏวัฒนากุล ผู้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับลักษณะวรรณกรรมคำสอน
ลานนาไทย

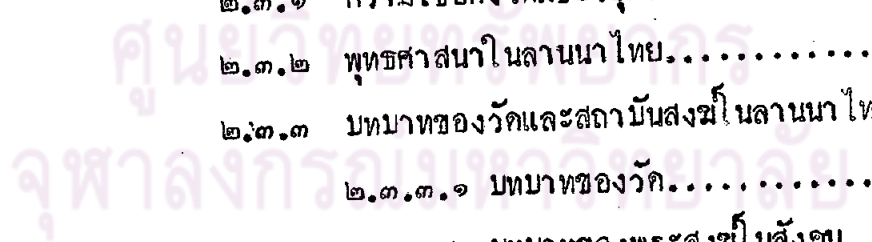
ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคุณปวงคำ ตัญเชียว ผู้ปริวรรต "คำสอนพระยามังราย"
เป็นอักษรไทย ที่ให้ความเชื่อเพื่อและอนุเคราะห์ผู้วิจัยเกี่ยวกับปัญหาการค้นคว้า "คำสอน
พระยามังราย" หลายประการ หากขาดท่านผู้ทรงคุณวุฒิข้างต้นแล้ว วิทยานิพนธ์เล่มนี้
จะเสร็จสมบูรณ์มิได้

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณกอบพร จันทนาคร มิตรผู้ร่วมเดินทางไปค้นคว้า
ข้อมูลและช่วยให้คำวิจารณ์ที่เป็นประโยชน์อย่างมากต่อวิทยานิพนธ์ เรื่องนี้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	คิ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ข
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
ความเป็นมาของปัญหา	๑
ความมุ่งหมายของการวิจัย	๔
วิธีดำเนินการวิจัย	๔
๒ "คำสอนพระยามังราย" กับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และ สังคmlานนาไทย	๕
๒.๑ ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และสังคmlานนาไทย...	๕
๒.๒ ลักษณะสังคmlานนาไทยโบราณ	๑๑
๒.๓ พุทธศาสนาและบทบาทของสถำบันสงฆ์ในลำนนาไทย...	๑๖
๒.๓.๑ ความเชื่อกั้ง เ้กิมของชุมชนในลำนนาไทย....	๑๖
๒.๓.๒ พุทธศาสนาในลำนนาไทย.....	๑๘
๒.๓.๓ บทบาทของวัดและสถำบันสงฆ์ในลำนนา ไทย..	๒๕
๒.๓.๓.๑ บทบาทของวัด.....	๒๕
๒.๓.๓.๒ บทบาทของพระสงฆ์ในสังคml.....	๒๖
๓ รูปแบบใน "คำสอนพระยามังราย".....	๓๒
๓.๑ "คำปริศนา" ร้อยเป็นร้อยและอธิบายด้วยร้อยแก้ว....	๓๓
๓.๒ ร้อย	๓๗

บทที่ ๕

๓.๒.๑	พัฒนาการของคำประพันธ์ประเภทร้อย.....	๓๕
๓.๒.๑.๑	ร้อยยุดคน.....	๔๑
๓.๒.๑.๒	ร้อยยุดที่ ๒ : ยุคหัวเลี้ยวหัวต่อ..	๔๖
๓.๒.๑.๓	ร้อยยุดที่ ๓ : พัฒนาการขั้นสูงสุด.	๕๓
๓.๒.๒	รายใน "คำสอนพระยามังราย".....	๕๖
๓.๒.๒.๑	จำนวนคำในแต่ละวรรค.....	๕๖
๓.๒.๒.๒	สัมผัส.....	๕๘
๓.๒.๒.๓	การจบบท.....	๕๘
๔	เนื้อหาใน "คำสอนพระยามังราย"	๗๐
๔.๑	ส่วนที่สอนภษัตริย์และขุนนาง : แนวคิดด้านการปกครอง.....	๗๕
๔.๑.๑	วิธีการปกครอง.....	๗๖
๔.๑.๒	คุณสมบัติของผู้ปกครอง.....	๑๐๔
๔.๑.๓	ข้อปฏิบัติทางพุทธศาสนาสำหรับผู้ปกครอง.....	๑๐๗
๔.๑.๔	อิทธิพลของพุทธศาสนาต่อการปกครองที่สะท้อนใน "คำสอนพระยามังราย".....	๑๑๒
๔.๑.๕	แนวคิด เชิงอุดมคติกับความเป็นจริงในประวัติศาสตร์.....	๑๑๖
๔.๒	ส่วนที่สอนไพร่.....	๑๑๗
๔.๒.๑	คำสอนคนทั่วไป	๑๑๗
๔.๒.๒	คำสอนผู้ชาย	๑๒๔
๔.๒.๓	คำสอนผู้หญิง	๑๒๕

บทที่

๔.๒.๔	คำนิยมของสังคมาณาไทยที่ปรากฏใน "คำสอนพระยามังราย"	๑๒๘
๕	บทสรุป	๑๓๓
	บรรณานุกรม	๑๓๗
ภาคผนวก ก.	ต้นฉบับตัวเขียน "คำสอนพระยามังราย" หน้าที่หนึ่ง	๑๔๕
ภาคผนวก ข.	"คำสอนพระยามังราย" ฉบับปริวรรต โดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	๑๔๖
ภาคผนวก ค.	"คำสอนพระยามังราย" ฉบับปริวรรตโดยผู้วิจัย	๑๖๑
ภาคผนวก ง.	ศัพท์านุกรม	๑๕๐
	ประวัติการศึกษา	๒๐๑

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย